

KRUISTOCHT IN SPIJKERBROEK

Tussentijds rapport DE JEUGDFILM IN VLAANDEREN

“Een goede kinderfilm doet kinderen over hun dagelijks leven nadenken, snijdt onderwerpen aan die ze kunnen meemaken en waarin vragen worden gesteld over hun identiteit, hun omgeving... Het verschil tussen een kinder- en een jeugdfilm zit h'm in het onderwerp”. Zo stelt Felix Vanginderhuysen, sinds jaar en dag de sterkhouders van Jekino. — FREDDY SARTOR

Traditioneel is het festijvtijd in de krokusvakantie, tijd voor de Europese kinder- en jeugdfilm in Antwerpen en Brugge. En Anima in Brussel, waar de animatiefilm thuis is. Op het vlak van het maken ervan heeft Vlaanderen echter weinig of geen traditie. Waar is toch die Vlaamse kinderfilm? Was het ooit anders? Nee, niet echt. Hoewel. Generaties zijn in de jaren 60 en 70 opgegroeid, gezeten voor de televisie met de kin op de knieën, voor prachtige jeugdfeuilletons zoals *Kapitein Zeppos*, *Johan en de Alverman*, *Keromar* enz. En later ook met de schitterende tv-films van Jan Keymeulen. En in de bioscoop of het culturele centrum waren er de Jefi-filmclubs. Samen met Felix Vanginderhuysen van Jekino, de opvolger van Jefi, maken we een balans op,

“Hoewel we vroeger legendarische jeugdfeuilletons op de BRT hadden is dat nooit op de film overgeslagen. Daardoor zijn filmmakers hier ook bang om in dat hoekje te worden geduwd”.

nu Hugo Elsemans, toch echt wel dé pionier op het vlak van de betere kinder- en jeugdfilm in Vlaanderen, rond Kerstmis vorig jaar is overleden. Felix Vanginderhuysen: “Hugo was de uitvinder van het alternatieve kinderfilm-circuit in Vlaanderen. Hij heeft dat bedacht. Hij was de eerste die het belang van een betere kinderfilm inzag”. Aanvankelijk is Elsemans in Antwerpen gestart met films te programmeren die hier al een distributeur hadden. Hij was in dienst van de Bond van Grote en Jonge Gezinnen en heeft van daaruit in tal van afdelingen kinderfilmclubs opgericht die in de periode 1972, '73 Jefi zijn gaan heten. Dat viel samen met de opkomst van de grote culturele centra met C.C. Hasselt als mooi en groot voorbeeld. Dat was de generatie van bevlogen mensen die vonden dat cultuur naar de mensen

moest gebracht worden. Didier Geluck, de baas van distributeur Progrès Films, ging daar als eerste enthousiast in mee. Hij had uitstekende connecties in het toenmalige Oost-Europa en zo is de golf van jeugdfilms er gekomen met vooral films uit het toenmalige Tsjechoslovakije, Rusland, Hongarije en Polen zoals *Drie noten voor Assepoes*, *Trein naar station Hemel* en *Ik spring weer over de plassen*. Toen al mocht je spreken van jeugdfilmopvoeding in embryonale vorm; animatoren werden opgeleid om de voorstellingen in te leiden en wat meer over de film te vertellen. Dat liep heel goed – voor De Bond was dat een enorme attractiepool – tot het in '75, '76 tot een breuk kwam. Het hoofdbestuur vond dat de voorstellingen uitsluitend voor de leden toegankelijk moesten zijn. De Bond organiseerde deze voorstellingen wel maar iedereen was tot dan toe welkom. Hugo Elsemans stapte eruit, richtte J-Films op maar die naam, die volgens de rechtbank te veel op Jekino leek, is al snel moeten veranderd worden in Jekino. Felix: “De inspiratie daarvoor kwam uit Duitsland overgewaaid want daar had je Jugend Kino... Het werk van Hugo werd voortgezet. In het begin was Jekino een serviceclub om afspraken met distributeurs te maken, filmaffiches te ontwerpen en voor animatie te zorgen”. Hugo Elsemans heeft zich dan op Antwerpen georiënteerd, startte in de Cartoons de jeugdbioscoop op en wat later ook daar het Jeugdfilmfestival.

Niets is nog hetzelfde vandaag. Het veld is veranderd. De dorpsbioscopen zijn quasi allemaal verdwenen, voor de kinderen zelf kwam er veel meer vrijetijdsbesteding, en de mensen van het eerste uur werden ouder... “De culturele centra zijn qua programmatie dat wel blijven doen maar niet met de drive van: ‘Filmopvoeding, daar willen wij alles aan doen!’ Aldus Felix. Je mag gerust stellen dat dat fel verwaterd is.

Kwaliteitslabel

Jekino stapte in de distributie van kinder- en jeugdfilms. Felix: “Produceren hebben we nooit gedaan... Met Juul Antonissen, hoofd van de administratie van Cultuur, hebben we nogal moeten discussiëren toen we onze eerste subsidiedossiers indienden. We waren dan wel bezig met een cultureel, niet-commercieel product maar het proces was hetzelfde: je moet de film aankopen, je moet ervoor zorgen dat er kopieën zijn, die moeten ondertiteld worden en je moet promotie voeren. Alles wat de markt doet moet je meedoen, al weet je dat op het einde van de rit je dat voor een kleine percent, voor een niche van het publiek aan het doen bent en niet voor de massa die naar de films van Disney en Studio 100 gaat kijken”. De kosten zijn wel dezelfde. Felix: “Jekino heeft twee potten: distributie

en vormingswerk. Tussen beide is er een wisselwerking wat wil zeggen dat je vormingswerk kan doen met de titels uit de distributie. En dat de distributietak rekening houdt met wat er nodig is binnen het filmeducatieve werk. Daardoor krijgt de distributie een kwaliteitslabel net omdat je die educatieve poot hebt”.

Hans Herbots, filmregisseur en enkele edities lang artistiek directeur van het Jeugdfilmfestival in Antwerpen: “Ik heb het gevoel dat er bij ons geen traditie van jeugdfilm is en hoewel we op de BRT legendarische jeugdfeuilletons hadden, is dat nooit op film overgeslagen. Daardoor zijn filmmakers ook bang om in dat hoekje te worden geduwd. Ik herinner me dat ik bij *Falling (Vallen)* ook dat etiket niet wou opgekleefd krijgen. Zonder reden want in Europa bloeit het jeugdfilmcircuit”.

Nederland

Intussen kon het in Nederland gebeuren dat iemand zoals Karst van der Meulen (van *Circus op stelten* tot *De Bende van Hiernaast*) toen hij aan de Nederlandse Filmacademie afstudeerde resoluut voor de jeugdfilm koos. Verpakte Karst zijn onderwerpen op een vrolijke manier, toch gaf hij toe een moralist te zijn, omdat hij in zijn films kinderen altijd met een sociaal of maatschappelijk thema wou confronteren. Zo ging bijvoorbeeld *Peter en de vliegende autobus* over een jongetje dat in een rolstoel belandt. Opmerkelijk is dat de situatie in Vlaanderen en Nederland, waar elk jaar een tiental jeugdfilm worden gemaakt, zo verschillend is. Felix: “Daar hebben wij ook over nagedacht. Neder-

land had het geluk met Annie M. G. Schmidt, Jan Terlouw e.a. enkele zeer populaire jeugdauteurs te hebben. Er zijn dan in de jaren 90 grote jeugdfilms gemaakt zoals *Ciske de Rat*, *Abel*, *Kruimeltje*, films met 1,5 miljoen toeschouwers. Parallel daarmee had je ook kleinere jeugdfilms met inhoud zoals *De tasjesdief*, *Het zakmes* van Ben Sombogaard die vooral als jeugdfilmer actief is. Zoiets is hier nooit van de grond gekomen. *De Witte* van Robbe de Hert hebben wij in de jaren 80 zelf tot jeugdfilm gebombardeerd en dan was er de animatiefilm *Jan Zonder Vrees*, een BRT-productie die nooit in de bioscoop is geraakt en dat was het dan”. Daarna, halfweg de jaren 90 is er nog *De man van staal* van Vincent Bal geweest, *De bal* en *Science-fiction* van Dany Deprez en Jean-Claude Van Rijckeghem, en *Falling (Vallen)* van Hans Herbots, naar een succesrijk jeugdboek van An Provoost. Een poging van filmproducente Linda Van Tulden om een jeugdboek van Bart Moeyaert te verfilmen is jammer genoeg nooit van de grond gekomen. Op het vlak van animatie was er wel het best aardige *Tijl Uilenspiegel* maar potten breken deed de film aan de kassa allerminst. Felix: “Uiteindelijk is men dan bij de *Blinkers* beland, naar de boeken van de immens populaire jeugdschrijver Mark De Bel. De idee was: We gaan zoals in Nederland een grote kinderfilm maken”. Maar het commerciële circuit geloofde er niet in. Toch zijn er 130 à 140.000 toeschouwers gaan kijken maar van een zinnige adaptatie, laat staan van een interessante jeugdfilm kon je niet echt spreken. En toen was het opnieuw stil. Dat het niet altijd prijs kon zijn bewees ook Ben Sombogaard, die zich met de verfilming van de klassieker in het genre van het jeugdboek zich stevig aan *Kruistocht*

KAPITEIN ZEPPUS

BO - HET ENGELENHUIS

in *Spijkerbroek* vertilde, niet nadat ook Harry Kümel zich eerder al tien jaar lang zijn tanden had stuk gebeten op deze (historische) romanverfilming.

Kinder- en jeugdfilmbeleid?

A private View coproduceert nu met Nederland, meestal met Lemming Film, een van de producenten in het genre van de kinder- en jeugdfilm zoals het knappe PATATJE OORLOG. Ook Lumière (*Van de kat geen kwaad*) en Vivi Films (*Les triplettes de belle ville*) doen coproducties, in hoofdzaak buitenlandse films.

Felix: "Er is geen consequent beleid op het vlak van kinder- en jeugdfilm. Ja, er wordt veel geproduceerd want Studio 100 brengt elk jaar wel een drietal films in de bioscoop..." Dat mag allemaal best bestaan maar dan moet je als overheid die een cultureel filmbeleid wenst te voeren toch stimuleren dat er nog iets anders te zien is.

En de televisie? Vanginderhuysen: "Met de komst van een derde net op de VRT, Ketnet, zijn er nu toch weer openingen gemaakt voor het programmeren van een betere kinderfilm. Al sta je soms versteld van de voorwaarden... Geen ondertitels want de kinderen van vandaag lezen niet meer. En niet al te moeilijk want de kinderen, kijken tv en zijn met de ene hand aan het sms-sen en spelen tegelijk ook nog eens spelletjes op de computer. Multitask weet-jewel. Nu kan je toch niet van ons, een filmpedagogische instelling, verwachten dat wij een film voor 10-jarigen gaan dubben - iemand van tien jaar kan lezen. Onze vraag is dan: En is het dat wat je wil aanmoedigen!?"

Jeugdfilm

Jo Daems, in de jaren 90 voorzitter van de selectiecommissie, en die een boontje voor de jeugdfilm had, schreef destijds het volgende over de noodzaak van een jeugdfilmfestival: "Als jaarlijks jeugdfilmgebeuren ongemeen zinrijk, want zuiver en treffend beeld van een evolutie. Vooral in die zin dat de kinder- en jeugdfilm meer dan ooit nauw verbonden blijft met tal van ingrijpende gewijzigde maatschappelijke omstandigheden. Kinderen van vandaag zijn duidelijk producten van hun tijd en van hun omgeving. Hun voorkeur gaat ontegenzegglijk uit naar die film, die zoals zij zelf, een helder maar genadeloze spiegel zijn van de tijd waarin zij leven". (Film & Televisie, juli 1994, nr. 443) Niet eens zo bizar, bijna begrijpelijk is wel dat Vlaamse grottemensenfilms zoals BEN X (Nic Balthazar), BO (Hans Herbots), BUITENSPEL (Jan Verheyen), ADEM (Hans Van Nuffel) en NOORDZEE, TEXAS (Bavo Defurne) in het buitenland, op filmfestivals vooral, onmiddellijk als jeugdfilms werden gecatalogiseerd. Wellicht omdat deze films opgebouwd zijn rond een sterk eigentijds thema dat bij jonge tieners leeft, zoals pesten op school en zelfmoord, loverboy en jeugdprostitutie, eenoudergezin, fatale ziekte, homoseksualiteit en identiteit.

"Dat komt grotendeels door ons, bekend Vanginderhuysen, het secretariaat van The European Youth Film Association is bij ons gevestigd met zo'n 65 leden waarvan 35 festivals die én kinderfilms (tot 12 jaar) én jeugdfilms (tot 16 jaar) programmeren. En dan wordt er wel eens gevraagd: Is er iets? En dan geef je door: Bekijk dat maar eens, dat lijkt ons wel toegankelijk voor tieners vanaf 14 jaar. Wij doen daar dus wat actieve promotie voor!" Vlaamse filmmakers moeten zich gelukkig prijzen. Herbots: "Op zich kan het geen kwaad dat predikaat in het buitenland te krijgen.

Daar is een goed georganiseerde markt en een publiek voor. Toen ik nog aan het Europees Jeugdfilmfestival in Antwerpen meewerkte was ik vaak onder de indruk van de jeugdfilms die uit Scandinavië kwamen, films zoals *Fucking Amal*, die je echt deden stilstaan bij het volwassen worden, bij het ontdekken van gevoelens". Het is een doelgroep die wordt onderschat. Dat geeft Felix grif toe. "Bij ons zijn kleuters de hoofddoelgroep en dan de kinderen van 6 tot 12 jaar. Over wie daarna komt wordt gezegd: Blijf daar af want die krijg je o zo moeilijk naar een tienerfilm! Naar bioscoopexploitatie toe zijn zij echter veel interessanter, qua inkomsten brengen zij het dubbele binnen van een kinderfilm. Films zoals *The Fighter* en *The Italian* rendeerden achteraf het best in het culturele en het scholencircuit". Als reactie op het aanbod in het commerciële circuit zijn er scholen die een film met inhoud programmeren. Jaloers wordt er vanuit België naar Nederland gekeken met zijn circuit van filmhuizen. Is er

TOMBOY

ook sprake van een dynamiek op het vlak van de kinder- en jeugdfilm? "PATATJE OORLOG van Nicole van Kilsdonk komt daar uit op 15 kopieën en met een tiental bioscopen is er een contract dat de film acht weken op de affiche moet blijven. En die gaat daar ook niet af! Dat is bij ons niet mogelijk. Hier moet je het eerste weekend scoren of je film is weg," aldus Vanginderhuysen, het verschil tussen Vlaanderen en Nederland is wat de eerste release betreft te groot. Maar uiteindelijk hebben wij wel meer inkomsten dan in Nederland! Hoe dat komt? Een vertoning voor scholen is bij ons door de maximumfactuur een gewone voorstelling aan vijf euro; wij krijgen daar 40 à 50 % van. In Nederland is het onderwijs gratis; filmvertoningen voor scholen moeten ofwel worden gesubsidieerd ofwel doe je het ... gratis!"

Ook *Rosetta* en *Le gamin au vélo*, *Le Fils* en *Les Géants* kunnen gerust jeugdfilms worden genoemd. Al is niet elke film met een jongere per definitie een jeugdfilm. Kinderen die hun eigen weg gaan en zich zonder ouders weten te redden mochten we bewonderen in Kore-eda's adembenemende *Everybody Knows*.

En in de Iraanse film dat zijn doorbraak te danken heeft aan de aanwezigheid van kinderen in tal van films, zijn zij, kinderen, een metafoor: bijvoorbeeld in de films van Abbas Kiarostami, te beginnen met *Waar is het huis van mijn vriend?*, zijn doorbraak in het westen. En niet te vergeten de films van Jaffar Panahi (*De spiegel*) en van The House Makhmalbaf met dochter Samira (*De appel*) en haar jongere zus Hana op kop. Kinderen als metafoor voor een pas bevrijd volk dat alles nog moet ontdekken en die door de anderen, de volwassenen, met de nek, net niet vijandig, worden aangekeken.

In autoritaire regimes wordt cinema inderdaad vaak gehanteerd als een wapen in de ontvoogdingsstrijd. Een beetje in de traditie van het aangrijpende drama met de weeszusjes in *Cria Cuervos* van Carlos Saura, gemaakt tijdens de Franco-dictatuur in Spanje.

Nu we het toch over klassiekers hebben hengelen we nog even naar Felix' favoriete jeugdfilms, naast de onze: *Jeux Interdits* (1954), *Hugo och Josefin* (1968) van Kjell Grede en *My life as a Dog* (1985) van Lasse Halmström. "De gebroeders Leeuwenhart, antwoordt hij, omdat daarin voor eerst de dood bespreekbaar werd. En *Wachten op regen* van Karel Kachyna, een film over verveling die zelfs voor een tweespalt in onze Raad van Bestuur heeft gezorgd, waarin een kansarm meisje tijdens de grote vakantie thuis wordt achtergelaten terwijl iedereen op reis vertrekt..."

Wat te doen?

Niet altijd moeten we het even ver zoeken. Zo was het voorbije jaar met *Tomboy* van Céline

Sciamma ("Boys will be girls, en girls will be boys" zongen The Kinks ooit over de aangereikte thematiek) een van de mooiste jeugdfilms in de gewone bioscoop te zien. Jammer genoeg is het wel nog wachten op het knappe *Corpo celeste* van de Italiaanse Alice Rohrbacher...

Recent zette het Vlaams Audiovisueel Fonds (VAF) het licht op groen voor de jeugdfilm *DE DWAALTUIN*, in een regie van Douglas Boswell, naar een origineel scenario van Pierre *Hasta la Vista De Clercq* en te produceren door Savage Film. Maar zoals het Vlaamse spreekwoord zegt: Eén zwaluw maakt de lente niet.

"Dat het VAF zou beslissen dat het 10 à 20 % van het langspeelfilmbudget vrij maakt voor de kinder- en jeugdfilm, dat is utopisch denken, mijmert Felix Vanginderhuysen. Wat wel kan is bijvoorbeeld dat een producent van een jeugdfilm de eerste schijf van 50.000 euro (van de 500.000 euro subsidie) niet moet terugbetalen. En misschien moeten we het idee van de Telefilms in Nederland kopiëren". Een soort *Faits Divers* maar dan voor kinder- en jeugdfilms; een competitie waaruit een twaalfstal scenario's wordt gekozen waarvan er dankzij het VAF en de steun van een van de zenders effectief een zestal wordt verfilmd. En misschien dat een of twee filmregisseurs zin krijgen om in dat genre voort te doen... Vorig jaar is daar *De sterkste man van Nederland* uit gekomen over een jongen van 13 die te weten komt dat zijn vader een anonieme donor uit een spermabank is. En dit jaar staan uit de nieuwe reeks op het festival in Antwerpen *Blijf* en *Bon Voyage* geprogrammeerd. Waar wacht u op? Alleen daarheen!

"We zouden het idee van de Telefilms in Nederland moeten kopiëren".

ADEM

